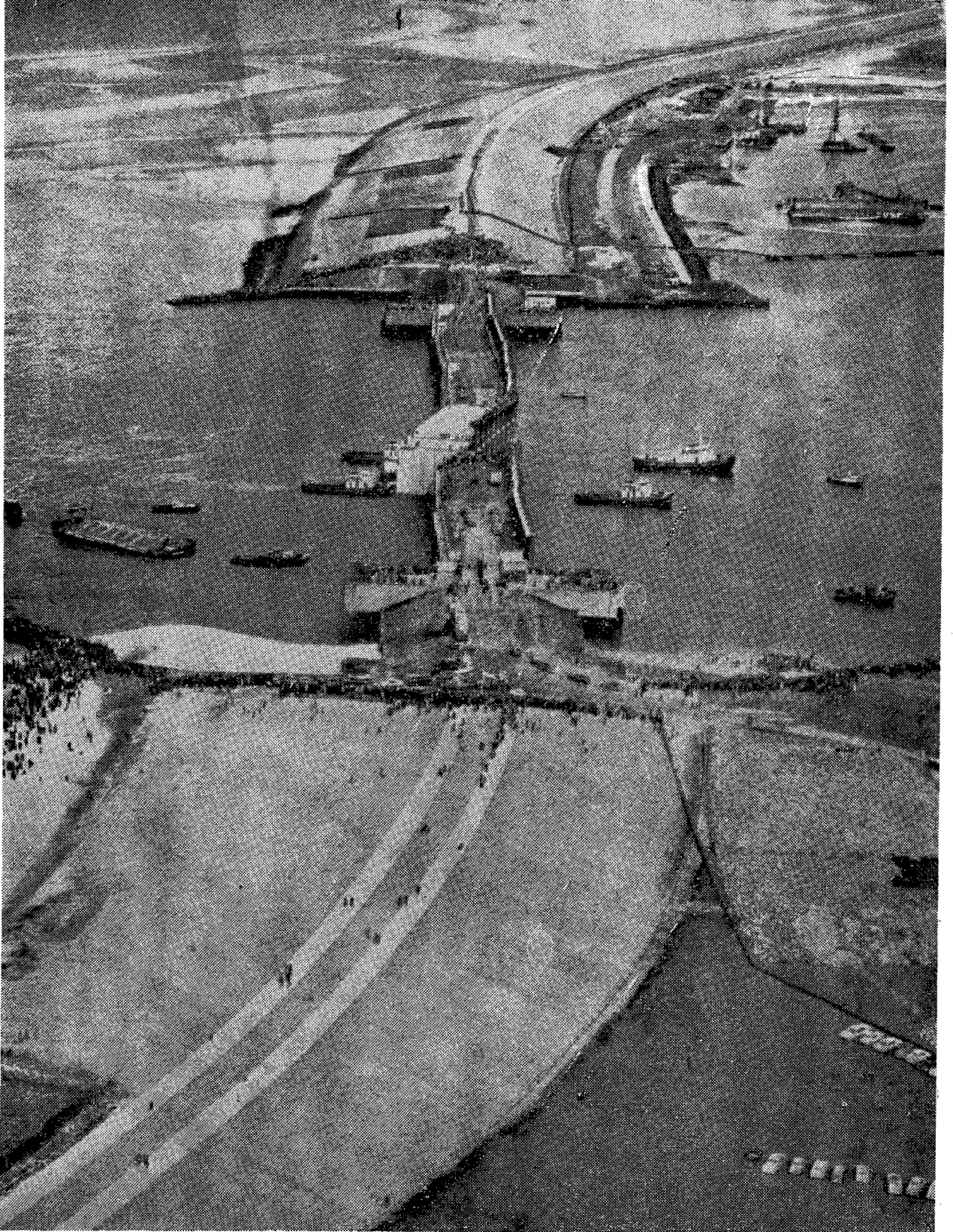

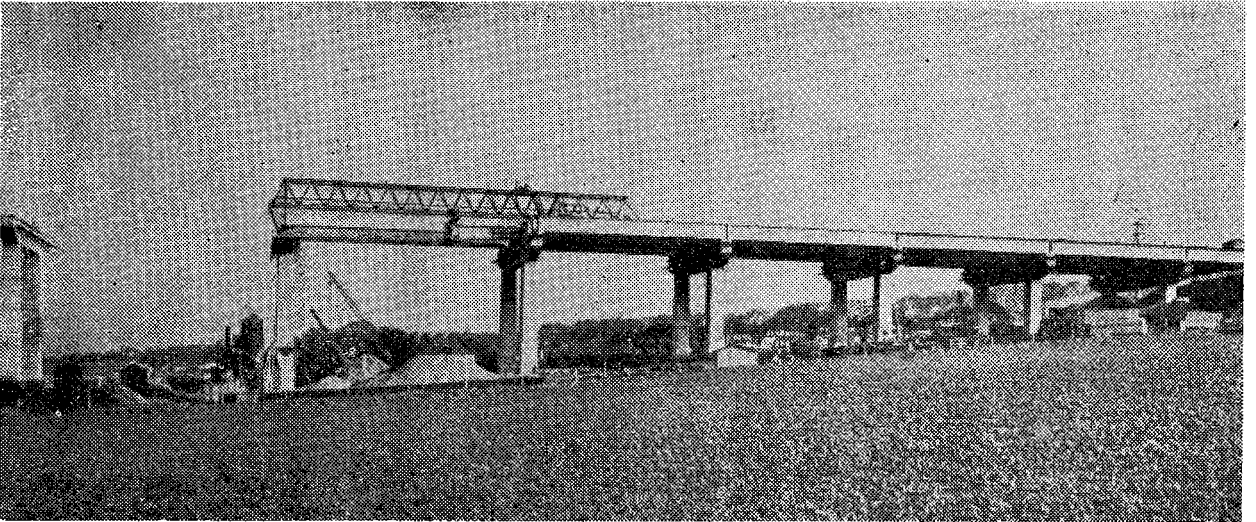
NDİSLİK HABERLERİ

Fransa'da Durance nehri üzerinde Savines köprüsü ilkel gerilmeli beton olup belirli özelliği yüksek oluşudur. (World Construction Eylül - 1962)

«Yanda» 1953 sellerinden sonra Hollanda'nın güneybatısında inşasına başlanmış olan dört barajdan birincisi tamamlanmıştır. — Fotoğraf barajın son kesonunun yerleştiriliş anında çekilmiştir. Seddelerin büyüklüğü dikkati çekmektedir. (The Netherlands — Sayı : I. 1962)

Uzunluğu 40 m. olan prefabrike kirişin konsol olarak ileri sürülüşü.— (World Construction Nisan 1963)

hususları sordu ve benden aldığı iza-hatı büyük bir dikkatle dinledi

Meclisi Millî Reisi Kâzım (Ö-zalp) Paşanın gözyaşları :

İlk şekeri, millî renklerimiz taşıyan (dışı beyaz ipektен, içinin as-tarı ise kırmızı satenden yapılmış) 400 gramlık torbalara doldurarak Ankaraya götürmüştüm. Halbuki Meclisi Millî Reisi Kâzım Paşa'ya vereceğim hediye zarif bir sepet içinde idi ve miktarı da 1.5 okka kadardı. Bulunduğu yere gittim Kendisi büyük bir ciddiyetle çalışıyordu. Sevinç ve hürmetle karışık olarak :

— Buyurun, kurduğum fabrika-nın şekeri, diyerek takdim ettim.

Kâzım Paşa, garip bir durakla-ma geçirdikten sonra, hemen ayağa kalktı, sonra hıçkırma hıçkırma ağla-mağa başladı. Ben bu vaziyet kar-sısında cidden şaşırılmış ve ne söy-liyeceğimi bilemiyordum. Sonra ken-dimi topladım :

— Paşam, Zâtâlinize kusur e-decek bir şey mi yaptım? dedim. Kâzım Paşa sözlerime hiç ehemmi-yet vermiyerek, bir müddet ağladı. Sonra tutulduğu buhrandan kendini kurtararak biraz sükûn bulunca şö-y le söyledi :

— Beybaba, ben iki sebepten ağhyorum. Biri sevinç gözyaşları, diğeri de şimdiye kadar senin işle-rini hep menfi şekilde mütalâa ede-rek daima müşkülât çıkarmam. Çün-kü senin fabrika kuracağına şu da-kıkaya kadar bir an bile inanmış değildim. Etrafımdakilere de aynı şeyi söylemekte tereddüt etmemiş-tim. İşte bütün bunlar senin muvaf-fakiyetin karşısında ne derece yan-lış düşündüğümü meydana çıkardı. Bu aczin verdiği teessürle burkulan kalbim şu gördüğün gözyaşlarını davet etti. Sen hakikaten büyük bir adamsın Beybaba, çünkü olmaz olur yaptın. Bütün Türk Milleti seninle iftihar edebilir. Vcdanımın müşterih olması için senden şunu rica ede-ceğim. Bir arzun varsa söyle Ben de bir hizmette bulunayım. Ancak bö-y le müteselli olacağım.

Bu çok hissi sahneye, eski Çal-ışma Bakanı Sayın Hakkı Gedik de şahit olmuştu. Çünkü Uşak'tanberi kendisiyle beraber bulunuyorduk. memleket işlerinde fiilî yardımlarını Hakkı Bey esirgememesi sayesinde-

dir ki kendini iyi bir Uşak vatan-daşı olarak tanıtmıştır.

Kâzım Paşa gibi hakikaten te-miz karakterli ve asil bir Türk bü-yüğü karşısında olduğumu görünce, burada izahına kelime bulamadığım, büyük bir huşû içinde kalmıştım. Zira şuna kanî bulunuyordum ki bir insan bilmiyerek dahi olsa, işlediği bir hatayı kabul ederek, itiraftan çekinmezse, o insan, dünyanın en yüksek adamıdır. Gerçekten bu ulvî manzara bütün ruhumu sarmıştı. Kendimi güçlülükle toplayarak, bir müddettenberi zihnimi işgâl eden bir meseleyi kendisine açtım :

— Pancar zerriyatına tahsis edilmiş olan, yeni açma, birçok tar-lalarımız var Bunları iş görür bir hale getirmek için iyice işlemek lâ-zım. Fabrikanın demirbaşında mev-cut olan 25 traktörle bu işi başara-bilmek için gaz ve benzine ciddiyet-le ihtiyacımız var. Şirketimiz ise he-nüz nüve halinde olduğundan, müte-davil sermayeye yatıracak paramız yok. Fabrikanın bu pek mübrem ih-tiyacını temin için, Ziraat Bankası-nan bir miktar istikraz yapılmasına zâtâlinizin yardımlarını talep ede-ceğim, dedim.

Kâzım (Özalp) Paşa, bana, ban-kanın idare meclisi azalarının kim-lerden ibaret olduğunu sordu. Kendi-sine ayrı ayrı 7 âzanın isimlerini verdim. Ziraat Bankasının Türkiye-deki bütün şube ve ajanslarından (Her birinden) 500 er lira alınmasın-dan ibaret olan isteğimi telefonla Merkez Ziraat Bankası Müdürüne, bildirdi Müdür Bey de yarın gelsin, halledelim, şeklinde müspet cevap vermişti. Kâzım Paşa'ya sevinç için-de sonsuz minnet ve teşekkürlerimi arz ederek, yanından ayrıldım.

Bana niçin Kafesçi Nuri demiş-lerdi ?

Ertesi günü, doğru Ziraat Ban-kasının Merkez binasına gittim O zaman Ziraat Bankasının merkez idare heyeti yedi âzadan mürekkep bir komisyon halinde çalışmakta idi. Benim teklifimi incelemek üzere ko-misyon derhal toplandı. Görünüşte teklifim pek basitti. Komisyon önün-de fabrikanın mübrem ihtiyaçlarını izah ettikten sonra teklifimi tekrar-ladım Sizden fazla bir şey istemiyo-rum. Türkiye'deki bütün sandık ve

şubelerinizin sermaye asliyelerinden 500 er lira gibi ehemmiyetsiz bir meblağı vermeleri hususunda yük-sek delâletlerinizi talep ediyorum de-dim; doldurduğum talebnâmeyi gör-düler. Ve kısa bir müzakereden son-ra talebimi kabul ettiler. Talebnâ-menin ifası zımında verilen tasdik kararını ve talebnâmeyi hamilen Müdür Muavini Şükrü Beye gittim. Ban-ka İdare Meclisinin tasdik kararını taşıyan evrakı tetkik ettikten sonra gülererek bana :

— Bizim İdare Meclisini de ka-fese koydun, desene, diyerek, sebe-bini benim düşündüğüm gibi izah et-ti. Yeknazarda, ehemmiyetsiz gibi görünen bu teklifinizi, eğer İdare Meclisi bankamızın halihazırda kaç sandık ve şubesinin açılmış olduğunu bilseydi, zannediyorum ki kolay ko-lay kabul etmezdi. Çünkü Bankam-ızın halen 615 tane şube ve sandığı var ki her birinin vereceği 500 er li-ranın yekünü (derhal hesap etmişti) 307.500,— lira tutmaktadır. Sonra tekrar ilâve etti :

— İşte görüyorsunuz ki Banka-mızın İdare Meclisini büyük bir us-talıkla kafese koymuş bulunuyorsu-nuz.

Uşak Şeker Fabrikasının ilk üç senesi :

Büyük bir talihsizlik eseri ola-rak, fabrikanın kuruluşunu takip e-den ilk üç sene içinde fabrika bir türlü normal istihsal devresine gir-mek imkânlarına mâlik olamamıştı. Çünkü bu seneler zarfında pancar tarlalarına arız olan ve bir nevi ke-le-beklerden meydana gelen kurtlar pancarın intaş edip kökleneceği bir sırada yapraklarından tutunuz da köklerine kadar bütün pancarları baştanbaşa sarmak suretiyle yok et-meğe kâfi geliyordu. Her bir pan-carda 100 ilâ 150 kadar kurt bu-lunduğunu müşahade etmiştim.

Pancarlara ârız olan kurtların ikâ ettikleri hasardan dolayı fabri-kamız ilk üç sene zarfında maalesef normal randımanının % 5 i ilâ % 10 u nispetinde şeker istihsal edebil-di. Ancak fennî tedbirler neticesinde dördüncü kampanya devresinden iti-baren normal istihsal faaliyetine geç-me imkânına mâlik olabilmışti. Hat-tâ bundan sonra birbirini takip eden kampanyalar esnasında 20 bin, 50 bin ve 70 bin ton şeker istihsal ede-

rek en üstün ve had derecedeki faaliyet devrelerini bile idrâk etmiştir.

Eskişehir Fabrikasının oturduğu sene Uşak Şeker Fabrikası bilâ-fasıla yapmak mecburiyetinde kaldığı 6 aylık bir kampanya devresini muvaffakiyetle fabrika tarihine geçirmek gibi bir bahtiyarlığa nail olmuştur.

Türkiye'de ilk defa kurulmaya başlanan Şeker Fabrikası Uşak'tır :

Uşak Şeker Fabrikası Türkiye'de ilk defa temelleri atılan şeker fabrikasıdır. Bu fabrikayı kurmak üzere ileriye atıldığım zaman böyle bir müessese meydana getirmek şöyle dursun adını bile anan ve bu işe inanan kimse yoktu. Alpullu Şeker Fabrikası benim düşünce ve fikirlerimden ilham alınarak kurulmuştur.

Bu fabrikanın şeker fabrikaları tarihine Türkiye'de ilk kurulan ve memlekette hizmetleriyle büyük faydalar temin eden bir müessese olarak geçeceğinden şüphem yoktur. Zira şeker sanayiinin tarihçesini yazacak olan bitaraf olan kalemlerin gözlerinden güneş kadar ışıklı böyle hakikatlerin kağına ihtimâl verilemez.

1930 senesinde Atatürk'ün Uşak Şeker Fabrikasını ziyareti :

Horthiyan irtica ejderinin iğrenç başını parça parça ettiğimiz Kubilay Hâdisesini müteakip Atatürk Mene-men'e giderken, Uşak Şeker Fabrikasında inerek tetkiklerde bulunmuştu. Bu arada, Atatürk'ün beni görmek istediğini, Uşak İstasyonunda kendisini beklememi, emrettiğini bildirdiler. Derhal İstasyona giderek müdriyet odasında Atatürk gelinceye kadar bekledim. Çok geçmeden katar istasyona girdi. Atatürk trenden inince etrafını büyük bir kalabalık sarmıştı. Ben Müdür Odasının kapısında idim. Tekrar beni sormuş. Alâaddin Tiritoğlu Paşanın Alâaddin ile Recep Peker hemen beni aradılar, etrafını sarmış olanlar açıldı. Hoş geldiniz Paşa Hazretleri, dedim. Hoş bulduk diye cevap verdi. Ve hemen arkasından devam etti :

— Fabrikayı ne yaptın ?

Ben önce O'nun bu sualine ne cevap vereceğimi bilememiştim. Sonra Gazi Paşanın sualine uygun olarak :

— Fabrika yerinde duruyor, Paşa Hazretleri, dedim.

— Ben onu sana sormuyorum.

Fabrika 4-5 milyon borçlanmış. Bu vaziyet böyle ne olacak? deyince derhal vaziyeti kavradım ve :

— Bu yanlıştır Paşam, hesap iyi işlenmemiştir, dedim. Bunun üzerine : Fabrikada yaptığım tetkikat esnasında ben kendilerine sordum, fakat beni ikna edecek esaslî bir cevap alamadım, dedi.

— Doğrudur Paşam, onlara sizin büyüklüğünüz tesir etmiştir. Bu sebeple ne cevap vereceklerini bilememişlerdir... deyince Gazi Paşa Recep Peker'e dönerek :

— Bunu not et, tekrar gözden geçirelim, dedi.

Bunun üzerine ele geçirdiğim fırsattan istifade ederek, Atatürk'e hâlihazır vaziyeti etraflı ile şöyle anlattım :

— Paşam, karşılıklarını mahsup ettikten sonra ancak 150 bin lira açığımız vardır. Çünkü onlar fabrikanın bilûmum malzemesinin amortismanını tenzil etmeye başladılar. Halbuki bütün fabrikalarda işlenen pancarın tonundan 5 kuruş amortisman tenzil edilmektedir. Bu hususu isterseniz sorabilirsiniz. Boşçada esbap eskimez. Üç senedenberi arız olan kurtlar pancar istihsaline mâni oluyor Hâsıl olan şekerin satışından alınan parayı borca mahsup etmediler. Bundan dolayı açık kapattı, amortisman birikti kaldı, amorti de fazla olduğu halde açıkları kapatmak, kimsenin hatırına gelmedi.

Fabrikanın ikinci kampanyasında 450 bin lira miktarında şeker istihsal edilmişti. Bu parayı da alâtı ziraiye ve gene fabrika parçalarının amortismanına tahsis ederek, kâra boş para bile koymadılar. İşte bu suretle fabrikanın güya açıkları gün den güne çoğalmaya başladı. Elbette çoğalacaktır. Her sene 1.850,000 lira üzerinde ve % 8 veya % 14 arasında amortisman düşüyorlar Orta yerde para kalmayınca da, fabrika iflâs ediyor, yaygarasını basıyorlar.

Uşak Şeker Fabrikasının kurulmasına âmil olan düşünce ve Nuri Beyin fikirleri :(*)

Türkiye'de Orta Anadolu'nun geniş sahalarında, topraktan istifade edilmesinin yalnız hububata inhisar etmesi, çiftçinin eline pek az ve ancak harman zamanı para geçmesini intaç etmekte olduğunu ve bu

mahdud kazancın , çiftçinin sürüp giden bir sefalet ve yokluk içinde çirpinması şeklinde tecelli ettiğini görerek, memlekete başka ziraat sahasında kazanç vasıtaları sağlamasını düşünen Uşak'ta Aybey Mahallesinde Molla Ömer Oğlu Nuri Efendi, şekerin Hindistan'da kamıştan ve ve Avrupa'da da pancardan çıkarıldığını muhtelif zevatla görüşme esnasında öğrenir. Uşak'ta da pancar yetiştirerek bundan şeker çıkarmayı düşünür. Bu sıralarda tarih takriben 1906-1907 dir.

Yine bu sıralarda bir iş için İzmir'e giden Nuri Efendi, Kordon kahvelerinin birinde pancar ve şeker mevzuu üzerinde tanıdıklarıyla konuşurken, yakınlarında oturup nargile içen bir adam, kalkıp yanlarına gelir. Kendisinin esasen Türkiyeli ve adının Mehmet Eşref olduğunu söyleyip Viyana'da bir şeker fabrikasında mühim bir işte çalıştığını ve bu hususta kendilerini tenvir edebileceğini söyleyerek şeker pancarının ekimi ve evsafı hakkında etraflı izahat verir. Uşak havalisinde ötedenberi ekilmekte olan (kırmızı çükündür) ün ekimine az çok benzeyen şeker pancarının tohumundan bir miktar göndereceğini vaad eden Mehmet Eşref Bey, pancardan şeker çıkarılması usullerini de izah ediyor. Viyana'ya dönen bu zat hakikaten oradan pek az bir miktar pancar tohumu gönderiyor. Bu tohumdan bahçelerde üretme yapılmakla beraber istihsal edilen beyaz şeker pancarından rendelenip kaynatılarak ve tâsir edilerek pekmez çıkarılıyor. Helvacılardan tahan alan Nuri Efendi çıkardığı pekmez veya tatlı mayı ile tahan ve köpük helvası yaparak köylülere satmaya başlıyor. Yalnız bu arada şunu da söylemek lâzım ki: Halî ve çiftçilik işleriyle uğraşan Hacı Gedikzâde Ahmet Efendi (Say-lav Hakkı Gedik) in babası ve Celeboğlu Abdullah Efendiler de pancar ve pancardan şeker çıkarma işleriyle çok fazla alâkalı oluyorlar. Doğrudan doğruya Londra ile halî ticareti yapan Hacı Gedikzâde Ahmet Efendi Londra'da kendisinin halî işleri komisyonecusu (Gülbenkyan) ismindeki bir zat delâleti ve Celeboğlu Abdullah Efendinin ısrarı ile pancar tohumu getirir. Gerek bu yoldan ve gerekse Nuri Efendi'nin Viyana'dan

gönderildiğini söylediği tohumdan Uşak'ta pancar ekiminin çoğaldığı anlaşıyor. Hacı Gedik Ahmet ve Celeboğlu Abdullah Efendiler bir seker fabrikası kurmanın o vakitler (1906-1907) seneleri 25 ilâ 30 bin altın lira bir sermaye istediğini ve bu işin pek de kolay olmadığını Londra'daki komisyoner (Gülbenkyan) Efendinin, bilenlere danışmak suretiyle yazdığı mektuplardan öğrenerek, bu teşebbüslerden vazgeçerlerken, Molla Ömer Oğlu Nuri Efendi, pancardan helva yapıp satarak, köylü ve çiftçilere, pancar ziraatından memlekete sattığı helva gibi tatlı ve hayırlı kârlar geleceğini, propoganda suretiyle yaymakta devam ediyor.

Bu sırada Birinci Cihan Harbi patlamış ve memlekete seker gelmeye başlamıştır. Şeker kıtlığının doğurduğu ihtiyaç ile pancardan şurup istihsalı için rende, mengene, kazan, süzgeç gibi aletler tükümü ettirilmiş ve elde deilen şurubun fena kokusunun giderilmesi ve renginin berraklaştırılması için, her türlü çare ve mualecatı nebatiye, türahiye ve madeniyeye de başvurulması suretiyle çalışmalar kuvvetlendirilmiştir. Pancar zeriyaı için çiftçiler arasında propaganda yapılmakla beraber, imalatın bu şekilde iptidai vesaitle olamayacağını, bu işin fenni yollardan yürünülecek bir küçük fabrika kurmak suretiyle gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünmüş olan Nuri Efendi, bu iş hakkında merak ve fartı alâka ile elde ettiği malûmatı haftada bir gece (Oturma Sohbetleri) sırasında arkadaşları arasında yaymakta daha fazla faide görüyor. Bu sırada mütareke olmuş ve memleket Yunan işgâline uğramıştır. İşgâl esnasında yine pancar ve pancardan tatlı istihsaline sessizce devam edilmiştir. Mücadele-i Milliye Uşak'ın yakınındaki Dumlupınar Meydan Muharebesi ve İzmir'in istirdadı ile nihayet bulunca, Nuri Bey gece toplantıları yaptığı arkadaşları arasındaki irşatlarına devam ederken, su yollarına bakan bir arkadaş kitlesinin topluluğundan istifade ederek (Aybey Mahallesi Şirketi Hayriyesi) diye mevcut olan Hayır İşleri Cemiyetinin ismine (Terakkii Ziraat Şirketi) kelimesin ide ekletip, pancardan şeker istihsal etmek ve diğer zi-

raat işleriyle uğraşmak üzere arkadaşlarını bu şirkete müessis yazmağa teşebbüs ediyor. Nuri Bey, müessis yazma işinin bir buçuk sene devam ettiğini, yazılırken müessislerden vehlei ülâda para alınmadığını, yalnız 200 lirası peşin olmak üzere bir sene zarfında beher müessisin ikişer yüz liradan, üç taksitte 600 lira yani $50 \times 600 = 30000$ lirayı tediye veya tahhüt etmesiyle, şirketin 300.000 lira sermayesinin % 10 u tahsil edilmiş olacağından resmen teşekkül etmiş sayılarak işe başlayabileceği cihetle bu işin gerçekleşmesi üzerinde ısrarla durduğunu söylüyor.

Filhakika 1338 senesinde (Terakkii Ziraat Türk A. Ş.) namile bir şirket teşekkül ediyor ve sanayi müdürü Şerif Bey ile Marmara ve Adalar Denizi Mıntıkası Ziraat Başmüfettişi Mehmet Yaşar Beylerin yardımı ile İzmir'de ismi şimdi hatırlanamayan bir avukatın marifeti ile bir nizamname kaleme alınıyor.

Şirket böylece kurulduktan sonra Nuri Bey, birkaç müessis arkadaşları ile Ankara'ya gidiyor. Ankara'da yukarıda ismi geçen Nizamnameyi İktisad ekâletine ve Kâtibi adle (noter) tasdik ettirirken, Başvekâlet ve İktisad Vekâletine de müracaat ediyor. Uşak civarında fabrikanın istediği pancarı yetiştirecek evsafa ve yeter vüs'atte arazinin mevcut olduğuna dair Ziraat Umum Müdürü Zihni Bey delâletiyle Marmara ve Adalar Denizi Mıntıkası Başmüfettişi Yaşar Beyden rapor alıyor.

Bu sıralarda, yani 1923 senesinde İstiklâl Mücadelesinin muzaferiyyetle neticelenmesinin memlekette husule getirdiği intibah ve ilân edilen Cumhuriyet İdaresi ve sulhun akdi hasebile iktisadî meselelerin ele alınmasına başlandığı günlerde, Uşak'ta Molla Ömerzâde Nuri Beyin bu gibi fiili teşebbüslerle öne sürdüğü ve o günün bazı kuvvetli iktisatçı ve ziraatçıların da tasvip ettikleri bu fikir, çok müsait surette karşılanıyor. Yalnız fen adamları ile yapılan temaslar neticesi, şirketin parasının fabrika kurmağa yetmeyeceğinden, sermayenin hükümetçe yapılacak yardımlarla tezyit ve takviyesi cihetine gidiliyor. O sıralarda (Sanayi ve Maadin Bankası) yeni teşkil edilmektedir.

Nuri Bey izahatına şu rakamları vererek devam ediyor :

Müessisler	30.000,—
Maliye	50.000,—
Ziraat Bankası	10.000,—
Satılacak hisse senetleri	300.000,—
Kazalardan 5.000,— Sancaklardan 10.000,— Vilâyetlerden 15.000,— lira şeker bayılığı karşılığı hisse bedeli	300.000,—
1340 senesi bütçesinden verilmek üzere B. M. Meclisinin kabul ettiği	300.000,—
Hisse bedeli olarak Skoda müessesinin taahhüt ettiği	210.000,—

Yekûn 1.200.000,—

Hükûmetimizin idari ve mali makamları ile müteaddit temaslar neticesi para ve sermaye işi yukarıdaki şekilde hâl edilmştir.

Bir taraftan Uşak'ta tütün, pamut, kilim, halı, buğday, vesair mahsulâtı ardiye ve para karşılığı hisse satış ve kaydına devam edilirken, bir taraftan da (Skoda) müessesesine fabrikanın siparişi işine girilmiş Çekoslovakya'dan Ankara ve İstanbul'a gelen mümessillerle görüşülüp konuşularak, 17 günlük bir süre zarfında, şu şekilde bir anlaşma hasıl olmuştur. Uşak'ta (Terakkii Ziraat T.A.Ş.) tarafından yapılacak fabrika binası içerisine kurup, işletip, şekeri çıkarıp ilk sene zarfında icabeden mütehassıs, usta ve makinistlerin de (masrafları ile beraber) temini şartiyle 405 bin dolar.

Bu bedelin tediye şartı da şöyledir :

% 25 peşin,
% 30 makinaların İzmir'e vürüdünda,
% 35 taahhüdü mukabili altı senede itfa edilmek üzere, Skoda'ya aksiyon itası,
% 10 şeker istihsalinde ödenmek üzere.

Bu mukavele İstanbul'da Mes'adet Hanında 2 nci katta Kayseri mu-tasarıfı iken bu memuriyetten geçilerek ticaretle müstağil ve Skoda firmasının o vakitler mümessili olan (Sabur Sami) Beyin yazıhanesinde imza edilmiştir.

Ve böylece Türkiye bir şeker fabrikası kazanmış oldu.

(*) Bu bilgiyi Nuri Beyin ağzından alarak «30. Yılında Şeker Sanayii» ne veren Teknik Ziraat Müfettişi Sabri Olgundur..